ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

नाशिक– ४२२ २२२

वाणिज्य व व्यवस्थापनशास्त्र विद्याशाखा

बी.कॉम. सहकार व्यवस्थापन (G40) पदवी शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका

2020–2021

अनुक्रमणिका

१. विद्याशाखेचा परिचय ४

२. सहकार व्यवस्थापन पदवी शिक्षणक्रमाविषयी ४

- २.१ शिक्षणक्रमाची संरचना
- २.२ प्रवेश पात्रता
- २.३ अध्ययन पद्धती (सर्व अभ्यासक्रमांसाठी)
- २.४ शिक्षणक्रम शुल्क
- २.५ कालावधी
- २.६ माध्यम
- २.७ मूल्यमापन प्रक्रिया
- २.८ श्रेयांक

३ विभागीय केंद्रे ९

४. अभ्यासकेंद्रे (पदवी व पदविका) १०

५. विशेष सूचना/संपर्कासाठी ११

परिशिष्टे १२

Appendix 1 : Online Admission Process flow for Candidate not having 16 Digit P.R.N.
Online Admission Process flow for Candidate who already having 16 Digit P.R.N.

Appendix 2 : उमेदवार/विद्यार्थी करारनामा
Candidate/Student Agreement at the time of Admission

Appendix 3 : गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना नियमावली

Appendix 4 : University Grants Commission Resolution (2004)

Appendix 5 : G.R. of Equivalency for 10th and 12th

Appendix 6 : एकापेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश

Appendix 7 : G.R. of Equivalency

Appendix 8 : Letter of Recognition from UGC

Appendix 9 : विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना

Appendix 10: आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचा आदेश

विद्यापीठ गीत

एक प्रतिज्ञा असे आमुची ज्ञानाची साधना ।
चिरंतन ज्ञानाची साधना ।
ज्ञान हेच संजीवन साऱ्या जगताच्या जीवना ।। धृ ।।
ज्योत जागवू सुजाणतेची सकलांच्या अंतरी ।
तीच निवारील पटल तमाचे प्रभात सूर्यापरी ।
ज्ञानच देउळ, ज्ञानच दैवत, प्रगतीच्या पूजना ।। १ ।।
नव्या युगाचा नव्या जगाचा ज्ञान धर्म आहे ।
त्यातच अमुच्या उजळ उद्याचे आश्वासन राहे ।
मुक्त करिल तो परंपरेच्या बंदिघरातुन मना ।। २ ।।
हाच मंत्र नेईल आम्हाला दिव्य भविष्याकडे ।
न्यायनीतीचे पाऊल जेथे भेदाशी ना अडे ।
जे जे मंगल पावन त्याची जेथे आराधना ।। ३ ।।

कुसुमाग्रज

निर्मिती

श्री. आनंद यादव
व्यवस्थापक, ग्रंथनिर्मिती केंद्र, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

© २०२०, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

- **प्रथम प्रकाशन** : जुलै २०२०
- **अक्षरजुळणी** : ॲकोसिस, नाशिक – १०
- **प्रकाशक** : डॉ. दिनेश भोंडे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

NB-20-21-13 (B.Com.Sahakar)

१. विद्याशाखेचा परिचय

वाणिज्य आणि व्यवस्थापन विद्याशाखा हा मुक्त विद्यापीठाचा एक महत्त्वाचा भाग आहे. विद्यापीठाच्या स्थापनेपासून ही विद्याशाखा कार्यरत आहे. सन १९९१ पासून भारताने मुक्त धोरणाचा स्वीकार केल्यानंतर देशात तसेच आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रात प्रचंड घडामोडी झाल्या. माहिती, तंत्रज्ञान आणि संगणक युगात पारंपरिक व्यापार पद्धतीला फाटा देऊन इंटरनेट, ई–कॉमर्स अशा संज्ञा रूढ झाल्या. त्यानुसार शिक्षणपद्धतीच्या तंत्रज्ञानातही बदल करावा लागला. व्हर्च्युअल शिक्षणपद्धती, सीडीच्या माध्यमातून विविध विषयांची माहिती करून देणे, इंटरनेटवरून आवश्यक ते संदर्भ विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देणे, उपग्रहाद्वारे शिक्षण तसेच अद्ययावत तंत्रज्ञानाने युक्त अशा माहितीचे स्रोत विद्यार्थ्यांना प्राप्त करून देणे अशांसारख्या सोई विद्यार्थ्यांना उपलब्ध झाल्याने विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानार्जनाच्या क्षमतेत निश्चितच वाढ झाल्याचे दिसून येते आणि हे कार्य वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखेने यशस्वीपणे पार पाडले आहे.

वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखेत तीन पदव्युत्तर शिक्षणक्रम, पाच पदवी शिक्षणक्रम आणि चार पदविका शिक्षणक्रम चालविले जातात. या शिक्षणक्रमात एम. बी. ए., एम. कॉम, बी. कॉम., बीसीएम, सहकार व्यवस्थापन पदविका, इत्यादी शिक्षणक्रमांचा समावेश आहे. वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखेची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे सांगता येतील.

उद्दिष्टे

(१) व्यापार–उद्योग, व्यवस्थापनशास्त्र, सहकार, इत्यादी क्षेत्रांतील व्यवहारज्ञान प्राप्त करून बहुश्रुतता वाढविणे.

(२) कार्यालये, संस्था, कंपन्या ह्यांच्यासाठी प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे.

(३) सातत्याने होणाऱ्या सुधारणा/बदल यांसाठी विद्यार्थ्यांना सक्षम बनविणे.

(४) विद्यार्थ्यांमध्ये उद्योजकता विकास गुण वृद्धिंगत करणे.

(५) संशोधन कार्यातून वाणिज्य व व्यवस्थापनशास्त्र प्रगल्भ करणे.

(६) प्रसिद्धीच्या माध्यमातून विविध शिक्षणक्रम सर्वदूर पसरविणे.

(७) व्यवस्थापक होऊ पाहणाऱ्यांना ज्ञानार्जनाच्या संधी उपलब्ध करून देणे.

(८) समृद्ध जीवन जगण्यासाठी ज्ञानात्मक आधार देणे.

(९) सहकार क्षेत्रासाठी आवश्यक मनुष्यबळ तयार करणे.

२. बी.कॉम. (सहकार व्यवस्थापन) पदवी (G40) शिक्षणक्रमाविषयी

२.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

बी.कॉम. (सहकार व्यवस्थापन) पदवी परीक्षेचा शिक्षणक्रम एकूण १०८ श्रेयांकांचा आहे. हा शिक्षणक्रम प्रत्येकी १०० गुणांच्या १८ अभ्यासक्रमांमध्ये विभागण्यात आला आहे. दरवर्षी ६ अभ्यासक्रम याप्रमाणे ३ वर्षांत एकूण १८ अभ्यासक्रम अभ्यासावयाचे आहेत. पदवी शिक्षणक्रमातील अभ्यासक्रमांची मांडणी पुढील तीन गटांत करण्यात आली आहे.

वर्ष	अभ्यासक्रम	श्रेयांक
प्रथम	अधिष्ठान/सक्तीचे	३६
द्वितीय	ऐच्छिक/सक्तीचे	३६
तृतीय	वैकल्पिक/विशेषीकरण	३६
	एकूण	१०८

प्रथम वर्ष (सर्व अभ्यासक्रम सक्तीचे)

क्र.	अभ्यासक्रम	एकूण संपर्कसत्रे	गुण
(१)	(ECO 201) व्यावसायिक अर्थशास्त्र	०९	१००
(२)	(HEN 101) हिंदी व इंग्रजी भाषांचा अधिष्ठान अभ्यासक्रम	०९	१००
(३)	(MGM 218) सहकार : तत्त्वे आणि कार्यपद्धती	०९	१००
(४)	(MGM 219) सहकारी व्यवस्थापन व प्रशासन	०९	१००
(५)	(MGM 220) सहकारी कायदा व इतर कायदे	०९	१००
(६)	(MGM 221) सहकारी जमाखर्च, बँकिंग व लेखापरीक्षण	१२	१००
	एकूण	५७	६००

टीप : हिंदीसाठी ४ व इंग्रजीसाठी ५ संपर्कसत्रे आहेत.

द्वितीय वर्ष

क्र.	अभ्यासक्रम	गुण
(१)	(COM 221) परिव्यय अंकेक्षण आणि कर आकारणी	१००
(२)	(COM 211) कार्यालयीन व्यवस्थापन	१००
(३)	(COM 220) भारतीय आर्थिक पर्यावरण	१००
(४)	(COM 106) वाणिज्यशास्त्र	१००
(५)	(MGM 225) व्यवसाय संज्ञापन	१००
(६)	(MGM 240) सहकारी कृषिव्यवसाय	१००
(७)	(EVS 201) पर्यावरण अभ्यास	––
	एकूण	६००

g5bb

तृतीय वर्ष

क्र.	अभ्यासक्रम	गुण
(१)	(COM 222) मानव संसाधन व्यवस्थापन	१००
(२)	(MGM 230) सहकारी दुग्ध व्यवसाय	१००
(३)	(MGM 308/309) विपणन व्यवस्थापन	१००
(४)	(MGM 231) सहकारी बँकिंग	१००
(५)	(MGM 235) शिखर सहकारी संस्था	१००
(६)	(MGM 222) स्थिती-अभ्यास/प्रकल्प अहवाल	१००
	एकूण	६००
	प्रथम + द्वितीय + तृतीय वर्ष एकूण गुण	**१८००**

टीप :

पदवी द्वितीय व तृतीय वर्षाच्या गुणांवर दिली जाईल. मात्र त्यासाठी प्रथम वर्ष उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे.

अभ्यासक्रम

(१) प्रथम वर्ष अभ्यासक्रम

(ECO 201) व्यावसायिक अर्थशास्त्र

पुस्तक १ : व्यवसाय संस्था व मागणीचे विश्लेषण

भाग १

घटक १ (अ) : काही मूलभूत संकल्पना : संयंत्र, व्यवसाय संस्था व उद्योग

(आ) : व्यवसाय संस्थेची उद्दिष्टे

(इ) : व्यवसाय संस्थेच्या निर्णय प्रक्रियेवर प्रभाव पाडणारे घटक

घटक २ (अ) : व्यवसाय संस्थेचे आकारमान : मापन व निर्धारण

(आ) : लघुउद्योग : स्वरूप, महत्त्व आणि समस्या

भाग २

घटक १ (अ) : मागणी : संकल्पना आणि स्वरूप

(आ) : मागणीतील बदल आणि मागणी सिद्धान्त

घटक २ : मागणीची लवचीकता

घटक ३ : भविष्यकालीन मागणीचे पूर्वानुमान

(HEN 101) हिंदी व इंग्रजी भाषांचा अधिष्ठान अभ्यासक्रम

पुस्तक १ : हिंदी भाषा का परिचय और उसकी संरचना

२ : हिंदी भाषा का परिचय और उसकी संरचना : कार्यपुस्तिका

३ : Foundation Course in English

४ : Foundation Course in English : Work Book

(MGM 218) सहकार : तत्त्वे आणि कार्यपद्धती

पुस्तक १ : सहकार : इतिहास व तत्त्वे

२ : सहकारी अर्थव्यवस्था व कार्यपद्धती

३ : सहकारी कृषी पतपुरवठा, प्रक्रिया व पणन

४ : कृषिपूरक उद्योग आणि नागरी सहकारी संस्था

(MGM 219) सहकारी व्यवस्थापन व प्रशासन

पुस्तक १ : व्यवस्थापन तत्त्वे व कार्य

२ : सहकारी व्यवस्थापन

३ : सहकारी प्रशासन : भाग-१

४ : सहकारी प्रशासन : भाग-२

(MGM 220) सहकारी कायदा व इतर कायदे

पुस्तक १ : महाराष्ट्र सहकारी संस्थांचे अधिनियम १९६० व नियम १९६१ भाग-१

२ : महाराष्ट्र सहकारी संस्थांचे अधिनियम १९६० व नियम १९६१ भाग-२

३ : महाराष्ट्र सहकारी संस्थांचे अधिनियम १९६० व नियम १९६१ भाग-३

४ : सहकारी संस्थांच्या संबंधित अन्य कायदे

(MGM 221) सहकारी जमाखर्च, बँकिंग व लेखापरीक्षण

पुस्तक १ : सहकारी संस्थांतील हिशेबाची अन्य पुस्तके: भाग-१

२ : सहकारी संस्थांतील हिशेबाची अन्य पुस्तके: भाग-२

३ : सहकारी बँकिंग

४ : सहकारी लेखापरीक्षण

(२) द्वितीय वर्ष अभ्यासक्रम

(COM 221) परिव्यय अंकेक्षण आणि कर आकारणी

पुस्तक २ : परिव्यय लेखांकन परिचय, वित्तीय व परिव्यय लेखांकनातील फरक/भेद, परिव्यय एकक आणि परिव्यय केंद्र, परिव्यय घटक आणि परिव्यय पत्र

३ : **आयकर**
उत्पन्न कर कायदा १९६२, व्याप्ती व उद्दिष्टे, व्याख्या, उत्पन्न, व्यक्ती, शेती उत्पन्न, सूट उत्पन्न, भांडवली व महसुली प्राप्ती आणि खर्चाच्या संकल्पना

(COM 211) कार्यालयीन व्यवस्थापन

पुस्तक १ : कार्यालय : रचना व कार्यपद्धती

२ : कार्यालय संघटना व कर्मचारी व्यवस्थापन

३ : दप्तर व्यवस्थापन व जनसंपर्क

(COM 220) भारतीय आर्थिक पर्यावरण

पुस्तक १. आर्थिक पर्यावरण

घटक १ : प्रास्ताविक-संकल्पना, घटक, पर्यावरणावर परिणाम करणारे घटक, पर्यावरणाचे प्रकार, पर्यावरणाचे व्यवस्थापन, पर्यावरण-मानव व विकास.

घटक २ : आर्थिक पर्यावरणाचे महत्त्व, भारतीय नियोजनाचे पाच दशकांतील बदलते आर्थिक चित्र

घटक ३ : वने, पाणी व ऊर्जा यांच्या विशेष संदर्भात भारतातील नैसर्गिक स्त्रोत (साधनसामग्री)

पुस्तक २. कृषी उद्योग व सेवा क्षेत्र

घटक ४ : शेती–धारणा आकार, जमिनाचा वापर, पीक पद्धती, उत्पादकता, कृषी उत्पादन

घटक ५ : कारखाने–स्वातंत्र्योत्तर काळातील लघू, मध्यम आणि मोठ्या प्रमाणावरील उद्योगांचा औद्योगिक विकास, लघू व मध्यम उद्योगधंदे आणि त्यांच्या समस्यांबाबतीत शासनाचे धोरण

घटक ६ : पायाभूत सुविधांचा विकास

पुस्तक ३. आर्थिक धोरण व नियोजन

घटक ७ : भारतातील आर्थिक धोरणे– नाणेविषयक, वित्तीय आणि परदेशी व्यापार, परदेश सहयोग व बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका

घटक ८ : औद्योगिक कामगारासंबंधी शासकीय धोरण, मालकी व व्यवस्थापनातील सहभाग, सार्वजनिक खर्च व सार्वजनिक कर्ज

घटक ९ : भारतीय नियोजन– वैशिष्ट्ये, पंचवार्षिक नियोजनाचे यश व अपयश– मानव संसाधन विकसन धोरणे व कृती, राष्ट्रीय लोकसंख्या धोरण

(COM 106) वाणिज्यशास्त्र

पुस्तक १ : अर्थशास्त्र परिचय व वाणिज्याची उत्क्रांती

२ : वाणिज्य व्यवहार पद्धती

३ : लेखापालन

(MGM 225) व्यवसाय संज्ञापन

पुस्तक १ : संज्ञापनाची मूलतत्त्वे व माध्यमे

घटक १ : संदेश प्रक्रिया

घटक २ : संज्ञापनाची नावे

घटक ३ : संज्ञापनाची विभिन्न माध्यमे

घटक ४ : संज्ञापनाच्या आधुनिक पद्धती व साधने

पुस्तक २ : लेखी व तोंडी संज्ञापन

घटक ५ (अ) : लेखी संज्ञापनाचे महत्त्व व प्रकार

(आ) : पत्रलेखनाचे प्रकार

(इ) : अहवाल

घटक ६ : तोंडी संज्ञापन

पुस्तक ३ : प्रभावी संज्ञापन व मानवी संबंध

घटक ७ : संज्ञापनातील अडथळे

घटक ८ : प्रभावी संज्ञापन

घटक ९ : संज्ञापन आणि मानवी संबंध

घटक १० : व्यवस्थापकीय कार्यक्षमतेत संज्ञापनाचे महत्त्व

(MGM 240) सहकारी कृषिव्यवसाय

पुस्तक १. कृषी पतपुरवठा

२. पणन व प्रक्रिया सहकारी संस्था

३. कृषिव्यवसाय संज्ञापन

४. बाजारपेठ/विक्री व्यवस्थापन

ऑडिट कोर्स – पर्यावरण विकास

हा अभ्यासक्रम ४ श्रेयांकाचा असून द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना ऑडिट कोर्स म्हणून घेणे अनिवार्य आहे. सदर अभ्यासक्रमाचे स्वतंत्र पुस्तक विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर सॉफ्ट कॉपी स्वरूपात उपलब्ध आहे. विद्यार्थ्यांनी त्याचा वापर करावा. छापील स्वरूपात सदर पुस्तक उपलब्ध होणार नाही. या विषयात विद्यार्थ्यांस किमान 'सी' श्रेणी मिळविणे गरजेचे असेल.

(३) तृतीय वर्ष अभ्यासक्रम

(COM 222) मानवी संसाधन व्यवस्थापन

पुस्तक १ : मानव संसाधन

मानव संसाधन व्यवस्थापनाचे स्वरूप आणि व्याप्ती, मानव संसाधन विकसन आणि संघटन, कार्यविश्लेषण

पुस्तक २ : मानव संसाधन नियोजन

मानव संसाधन नियोजन, भरती, निवड, परिचय सत्र आणि कार्यनिर्धारण

पुस्तक ३ : मानव संसाधन विकास

प्रशिक्षण व विकसन, कार्यसिद्धी मूल्यमापन आणि कार्य मूल्यमापन

(MGM 230) सहकारी दुग्धव्यवसाय

पुस्तक १ : सहकारी दुग्धव्यवसायाची ओळख व कार्यपद्धती

२ : सहकारी दुग्धव्यवसाय व त्याचे तंत्र

३ : दुग्धव्यवसायाचे व्यवस्थापन व अर्थशास्त्र

४ : दूध व दुग्धजन्य पदार्थांची निर्मिती व विपणन

(MGM 308) विपणन व्यवस्थापन–१

पुस्तक १ : विपणन

बाजारपेठ आणि विपणन, विपणन पर्यावरण, विपणन व्यवस्थापन आणि नियोजन, बाजारपेठ खंडीकरण आणि लक्ष्य

पुस्तक २ : विपणन मिश्र

विपणन मिश्र, सेवांचे विपणन

पुस्तक ३ : विपणन माहिती

विपणन माहिती व्यवस्था, विपणन संशोधन, विपणन नियंत्रण

(MGM 309) विपणन व्यवस्थापन–२

पुस्तक १ : जाहिरात

जाहिरात, जाहिरात मोहीम, जाहिरातीचे संघटन

पुस्तक २ : विक्रय कला

विक्रय अनुमान, विक्रय कला आणि विक्रीवृद्धी, विक्रेता संच व्यवस्थापन

पुस्तक ३ : ग्राहक समाधान

ग्राहक वर्तन, ग्राहक समाधान व्यवस्थापन, विपणन, अंकेक्षण

(MGM 231) सहकारी बँकिंग

पुस्तक १ : बँकिंग कायदे

२ : बँकिंग व्यवहार

३ : लेखापरीक्षण व तपासणी

४ : मानवी संसाधन व तंत्रज्ञान व्यवस्थापन

(MGM 235) शिखर सहकारी संस्था

पुस्तक १. भाग–१: राज्यातील शिखर सहकारी संस्था

भाग–२: देशातील शिखर सहकारी संस्था

(MGM 222) स्थिती–अभ्यास/प्रकल्प अहवाल

पुस्तक १ : सहकारी संस्था : निवडक स्थिती–अभ्यास

२.२ प्रवेश पात्रता

खालीलपैकी कोणतीही एक पात्रता पूर्ण असणाऱ्या व्यक्ती

(१) य.च.म.मुक्त विद्यापीठ पूर्वतयारी शिक्षणक्रम पूर्ण **(किमान 'सी' श्रेणिधारक).**

(२) महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाची **इयत्ता बारावी (एच.एस.सी.) किंवा इतर राज्यांतील समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण.**

(३) १९७५ पूर्वीची माध्यमिक शालांत परीक्षा (११वी– एस.एस.सी.) उत्तीर्ण.

(४) एस.एस.सी. उत्तीर्ण झाल्यानंतर सलग किमान २ वर्षे मुदतीचा सरकारमान्य पदविका/प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम उत्तीर्ण. उदाहरणार्थ, डी.सी.ई, डी.एम.ई., डी.ई.ई., डी.फार्म, डेअरी टेक., टी.डी., ए.टी.डी., एन.सी.टी.व्ही.टी., आय.टी.आय., एम.सी.व्ही.सी.

(५) य.च.म. मुक्त विद्यापीठाचा स्वयं–साहाय्य गट प्रेरक–प्रेरिका शिक्षणक्रम उत्तीर्ण असणारे. [विद्वत परिषद सभा ठराव क्र. बी१०० ०५/ ४१ (बी –१/एफ–१७३/२००५/६३) दि. २४ फेब्रुवारी २००५.

(६) य.च.म. मुक्त विद्यापीठाची पुढीलपैकी कोणतीही एक पदविका उत्तीर्ण असल्यास त्यांना सरळ द्वितीय वर्षात प्रवेश मिळू शकेल.

(१) सहकार व्यवस्थापन पदविका

(२) सहकार व्यवस्थापन पदविका (दुग्धव्यवसाय)

(३) सहकार व्यवस्थापन पदविका (बँकिंग)

(४) सहकार व्यवस्थापन पदविका (कृषिपूरक सहकारी संस्था)

(५) सहकार व्यवस्थापन पदविका (स्वयं–रोजगार सेवा सहकारी संस्था)

विशेष सूचना

(१) प्रवेश–अर्जासोबत खालील कागदपत्रे जोडणे अत्यंत आवश्यक आहे. (अ) शाळा सोडल्याचा दाखल्याची प्रमाणित सत्य (Attested zerox copy) प्रत. (आ) शैक्षणिक पात्रतेबाबतच्या (Attested copy) गुणपत्रकांच्या प्रमाणित सत्यप्रती.

(२) **विद्यार्थ्यांनी प्रवेश–अर्जासोबत कोणत्याही प्रमाणपत्राची मूळ प्रत जोडू नये.** जोडल्यास विद्यापीठ सदर प्रत/प्रती परत पाठविणार नाही व या संदर्भात पत्रव्यवहार केला जाणार नाही.

(३) वरील पात्रताधारक विद्यार्थी इतरत्र शिक्षण घेत असतानाही ह्या शिक्षणक्रमास प्रवेश घेऊ शकतो. उदाहरणार्थ, डी. एड., ए.टी.डी., एलएल.बी., बी.ए./बी.कॉम., बी.एस्सी. इत्यादी शिक्षणक्रम चालू असताना सहकार व्यवस्थापन पदवी शिक्षणक्रमास प्रवेश घेता येईल. त्यासाठी स्थलांतराचा दाखला, मूळ गुणपत्रक–दाखल्याची आवश्यकता नाही.

विद्यार्थ्यांनी प्रवेशाच्या वेळी घेतलेल्या नावानेच त्याला गुणपत्रक, उत्तीर्णतेचे प्रमाणपत्र व पदवी प्रमाणपत्र दिले जाईल. नाव बदलासाठी महाराष्ट्र शासन राजपत्र, विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र सत्यप्रतीवरच नाव बदलता येऊ शकेल. त्यासाठी विद्यार्थ्यांनी प्रवेशाच्या वेळी नाव बदलाची पूर्तता करावी. त्यानंतर आलेल्या कागदपत्रावर नाव बदल होणार नाही याची नोंद घ्यावी.

२.३ अध्ययन पद्धती (सर्व अभ्यासक्रमांसाठी)

ज्या विद्यार्थ्यांना दररोज महाविद्यालयात जाऊन शिक्षण घेता येत नाही; तसेच अध्ययन करण्यासाठी पूर्ण वेळ देता येत नाही, अशा विद्यार्थ्यांसाठी मुक्त विद्यापीठाने स्वतंत्रपणे अध्ययन पद्धती विकसित केली आहे. त्यात पुढील घटकांचा समावेश आहे.

(१) स्वयं–अध्ययनाधिष्ठित साहित्य

(२) तज्ज्ञ प्राध्यापकांचे संपर्कसत्रात मार्गदर्शन.

(३) अध्ययन कालांतर्गत मूल्यमापनाची सोय.

(४) आवश्यक तेथे प्रात्यक्षिकांची संधी.

(५) आभासी वर्गाची (Virtual Class Room) उपलब्धता.

या अध्ययन पद्धतीत विद्यार्थ्यांना केवळ अभ्यासक्रमाचा तपशील न देता, त्यावरील अध्ययन साहित्यही देण्यात येते. सदर अध्ययन साहित्य विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर सॉफ्ट कॉपी स्वरूपात उपलब्ध आहे. विद्यार्थ्यांनी त्याचा वापर करावा. प्रवेश शुल्कातच ही अध्ययन साहित्य उपलब्ध करून देण्यात येतील व ती विद्यार्थ्याला स्वतःकडे कायम ठेवता येतात. ही स्वयं–अध्ययन पुस्तके अन्य पाठ्यपुस्तकांपेक्षा निराळ्या पद्धतीने लिहिलेली असतात. ह्या पाठ्यपुस्तकात एका वाचनात समजावून घेता येईल अशा प्रकारे विषयांची छोट्या छोट्या घटकांत विभागणी केलेली असते. उदाहरणार्थ, उदाहरणे, आलेख, चित्रे, इत्यादींच्या साहाय्याने विषयांची मांडणी सुबोधपणे करण्यात येते. ह्या पुस्तकांची छपाई विद्यार्थ्यांचे अध्ययन सुलभपणे व्हावे या दृष्टीने करण्यात आलेली असते. तसेच पाठ्यांशाखाली काही प्रश्न दिलेले असतात, तो तो भाग वाचून झाल्यावर हे प्रश्न विद्यार्थ्याने सोडविल्यास तो भाग आपल्याला कितपत समजला ह्याचा त्याला स्वतःलाच पडताळा घेता येतो. जर त्याला काही प्रश्न सोडविता आले नाहीत, तर त्याने तो भाग पुन्हा वाचून उत्तरे मिळवावयाची असतात. एवढे करूनही काही प्रश्नांची उत्तरे मिळू शकत नाहीत तर ते प्रश्न नोंदवून ठेवावेत व अभ्यासकेंद्रावरील संपर्कसत्रात मार्गदर्शक प्राध्यापकांशी (संमंत्रक – Counsellor) चर्चा करून त्याची उत्तरे मिळविता येतात.

विद्यार्थ्याला आपल्या सोईच्या ठिकाणचे अभ्यासकेंद्र निवडता येते. या अभ्यासकेंद्रावर प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी सामान्यतः सुटीच्या दिवशी वा कार्यालयीन वेळेनंतर संपर्कसत्रे घेण्यात येतात. त्या त्या विषयातील तज्ज्ञ मार्गदर्शक ह्या संपर्कसत्रात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतात. मात्र हे मार्गदर्शन केवळ व्याख्यानांच्या स्वरूपाचे असत नाही. मार्गदर्शकाकडून विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांची/शंकांची उत्तरे मिळविणे, कठीण विषयावर चर्चा–परिसंवाद घडवून आणणे, अंतर्गत मूल्यमापनाच्या माध्यमांतून आपल्या प्रगतीविषयी विद्यार्थ्याला माहिती घेता येते. म्हणून संपर्कसत्रांना विद्यार्थ्यांनी उपस्थित राहावे.

विद्यार्थ्याने वरील सर्व अध्ययन सुविधांचा जास्तीत जास्त उपयोग करून घेऊन स्वतःची अभ्यासपद्धती तयार करावी. आपल्याला मिळणारा वेळ लक्षात घेऊन मिळणाऱ्या वेळेचा नियोजनपूर्वक उपयोग करावा. केवळ पाठांतराद्वारे केलेला अभ्यास हा खरा अभ्यास नसून विषयाचे सुस्पष्ट आकलन होणे व त्याचा योग्य ठिकाणी उपयोग करता येणे हे चांगल्या अभ्यासपद्धतीचे मर्म आहे. त्यामुळे प्रात्यक्षिके व सराव यांवर भर देऊन विद्यार्थ्याने अभ्यास करावा अशी अपेक्षा आहे.

२.४ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क (ऑनलाईन)	रु. १६००=००
अभ्यासकेंद्र शुल्क (अभ्यासकेंद्रावर भरावे)	रु. ८००=००
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क	**रु.** २४००=००

विद्यापीठ शुल्काचा तपशील

अ.क्र.	शुल्काचे शीर्षक	प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष
०१.	प्रवेश व नोंदणी शुल्क	१००	१००	१००
०२.	शैक्षणिक शुल्क	४००	४००	४००
०३.	परीक्षा (अंतर्गत/अंतिम) शुल्क	४५०	४५०	७५०
०४.	संकीर्ण खर्च	२००	२००	२००
०५.	विकासनिधी	४५०	४५०	१५०
०६.	अभ्यासकेंद्र शुल्क	८००	८००	८००
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क (रु.)		**२४००**	**२४००**	**२४००**

शुल्क भरण्यासंबंधी सूचना

(१) विद्यापीठ शिक्षणक्रम शुल्क रु. १,६००/– विद्यापीठाने निर्धारीत केलेल्या पद्धतीनेच (ऑनलाईन) भरावे.

(२) अभ्यासकेंद्र शुल्क अभ्यासकेंद्रावर भरून त्याची पावती घ्यावी.

अनुत्तीर्ण विद्यार्थी

विद्यार्थी ज्या विषयात अनुत्तीर्ण झाले असतील, अशा प्रत्येक अनुत्तीर्ण विषयासाठी रु. १००/– परीक्षा शुल्क व रु. ५०/– गुणपत्रक व टपालखर्चासाठी भरणे आवश्यक राहील.

२.५ कालावधी

शिक्षणक्रमाचा एकूण कालावधी आठ वर्षांचा असेल. या कालावधीतच सहकार व्यवस्थापन पदवी संपादन करावी लागेल. अन्यथा शिक्षणक्रमासाठी पुन्हा प्रवेश घ्यावा लागेल.

२.६ माध्यम

इंग्रजीच्या अभ्यासक्रमाखेरीज इतर सर्व अभ्यासक्रमांसाठी मराठी माध्यम राहील. इंग्रजीखेरीज इतर सर्व अभ्यासक्रमांची पाठ्यपुस्तके, श्रवणफिती, चित्रफिती, अभ्यासक्रमांचे मार्गदर्शन, गृहपाठ, वर्गाचाचणी व अंतिम परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिका मराठी व इंग्रजी भाषेतून राहतील. मात्र प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यासाठी **मराठी** किंवा **इंग्रजी** भाषेचा वापर करण्याचे स्वातंत्र्य राहील.

२.७ मूल्यमापन प्रक्रिया

विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन दोन प्रकारे केले जाते.

अंतर्गत मूल्यमापन

प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी प्रत्येकी ४ गृहपाठ करणे आवश्यक राहील. प्रत्येक गृहपाठास २० गुण असतील. सदरचे गृहपाठ त्या त्या वर्षीच करणे बंधनकारक राहील.

अंतिम मूल्यमापन

अंतिम परीक्षा ही १०० गुणांची असेल. एकत्रित गुण खालील–प्रमाणे राहील.

अ. क्र.	तपशील	गुण
१.	गृहपाठ (प्रत्येकी ४ गृहपाठ २० गुणांचे)	८० : २०
२.	अंतिम परीक्षा	१०० : ८०

प्रत्येक अभ्यासक्रमाची १०० गुणांची ३ तास वेळ असणारी अंतिम परीक्षा घेण्यात येईल. साधारणतः अंतिम परीक्षा मे महिन्यात असेल. अंतिम परीक्षेचे स्वरूप पुढीलप्रमाणे :

(१) **वस्तुनिष्ठ प्रश्न –** २० प्रश्न (एकूण २५ पैकी) सोडविणे. प्रत्येक प्रश्न १ गुण – एकूण २० गुण. यात गाळलेल्या जागा भरा, जोड्या लावा, इत्यादी प्रश्न असतील.

(२) **अतिलघूत्तरी प्रश्न–**१० प्रश्न (एकूण १५ पैकी) सोडविणे. प्रत्येक प्रश्न २ गुणांचा – एकूण गुण २०. यात व्याख्या द्या, कारणे द्या, एका वाक्यात उत्तरे द्या, संकल्पना स्पष्ट करा, असे प्रश्न असतील.

(३) **लघूत्तरी प्रश्न –** ६ प्रश्न (एकूण ९ पैकी) सोडविणे. प्रत्येक प्रश्न ६ गुणांचा असे ३६ गुणांचे प्रश्न असतील. यात मुद्देसूद व संक्षिप्त स्वरूपात उत्तरे लिहिता येतील असे प्रश्न असतील.

(४) **दीर्घोत्तरी प्रश्न –** २ प्रश्न (एकूण ४ पैकी) सोडविणे. प्रत्येक प्रश्नास १२ गुण याप्रमाणे २४ गुणांचे प्रश्न असतील. हे निबंधात्मक स्वरूपाचे प्रश्न असतील.

स्थिती–अभ्यास/प्रकल्प अहवाल (MGM 222)

निवडलेल्या सहकारी संस्थेचा स्थिती–अभ्यास (Case Study)/ प्रकल्प अहवाल (Project Report) विद्यार्थ्यांना स्वतः करावा लागेल. त्यासाठी संबंधित संस्थेला प्रत्यक्ष भेट देणे, त्यांच्याकडून माहिती मिळवून संस्थेच्या वार्षिक अहवालाचे मूल्यमापन करणे, इत्यादी बाबतींत अभ्यास करून तो केंद्रसंयोजकाकडे विहित मुदतीत सादर करावा लागेल. तिसऱ्या वर्षी स्थिती–अभ्यास सादर करावयाचा आहे.

ज्या संस्थेचा स्थिती–अभ्यास केला असेल त्या संस्थेच्या सक्षम अधिकाऱ्याकडून उपस्थितीबाबतचा दाखला स्थिती–अभ्यासासोबत जोडणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांनी केंद्रसंयोजकांकडे स्थिती–अभ्यासाचा अहवाल मुदतीत सादर केल्यानंतर केंद्रसंयोजक सर्व स्थिती–अभ्यास विद्यापीठाकडे ठरवून दिलेल्या मुदतीत सादर करतील. स्थिती–अभ्यासाचे मूल्यमापन विद्यापीठाकडून करण्यात येईल. यासाठी १०० गुण ठेवण्यात आले आहेत.

सूचना

(१) अंतर्गत मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना एकदाच देता येईल. त्यासाठी कोणत्याही परिस्थितीत पुन्हा संधी देण्यात येणार नाही.

(२) प्रत्येक अभ्यासक्रमाचा अंतिम निकाल घोषित करताना अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम परीक्षा या दोन्ही घटकांतील गुणांना २:३ इतके महत्त्व देण्यात येईल.

(३) प्रत्येक अभ्यासक्रमात स्वतंत्र उत्तीर्ण होण्यासाठी किमान ४०% गुण मिळविणे अनिवार्य राहील.

(४) आपणास परीक्षेच्या वेळी मराठी, इंग्रजी किंवा हिंदी भाषेतून उत्तरे लिहिण्यास मुभा आहे.

२.८ श्रेयांक

सामान्यतः एका अभ्यासक्रमासाठी विद्यार्थ्याला ३० ते ३५ घड्याळी तासांचा वेळ लागतो. मुक्त शिक्षणपद्धतीत या अध्ययन–तासांचे मापन 'श्रेयांका'च्या परिमाणात केले जाते. ३० ते ३५ अध्ययन–तासांचा अभ्यास म्हणजे १ श्रेयांक. या अभ्यासात अध्ययन पुस्तकांचे वाचन, टिपणे काढणे, मनन–चिंतन करणे, प्रश्नोत्तरे लिहिणे, संपर्कसत्रातील मार्गदर्शन, इत्यादींचा समावेश आहे.

सामान्यतः सहा श्रेयांकांचा म्हणजेच १८० ते २०० अध्ययन–तासांचा एक अभ्यासक्रम असतो. पदवी परीक्षेसाठी एकूण १०८ श्रेयांकांचा अभ्यासक्रम पूर्ण करावा लागतो.

३. विभागीय केंद्रे

(१) अमरावती : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र,
व्ही.एम.व्ही. ते वलगाव रोड, पोस्ट व्ही.एम.व्ही.
अमरावती – ४४४ ६०४
✆ : (०७२१) २५३१४४४
फॅक्स : २५३१४४५

(२) औरंगाबाद : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे औरंगाबाद विभागीय केंद्र
सर्व्हे नं. ४१, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाच्या पूर्वेस
नंदनवन कॉलनी, छावणी
औरंगाबाद – ४३१ ००२
✆ : (०२४०) २३७१०७७ / २३७१०६६
फॅक्स : (०२४०) २३७१०८८

(३) मुंबई : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र
द्वारा : जगन्नाश शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी शाळा,
दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ),
नाना चौक, ग्रँट रोड (प.)
मुंबई – ४०० ००७
✆ : (०२२) २३८७४१८६/२३८७४१७७
फॅक्स : (०२२) २३८१३२५६

(४) नागपूर : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र
रावबहादूर डी., लक्ष्मीनारायण बंगला
विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कँपस
रविनगर चौक, नागपूर – ४४० ००१
✆ : (०७१२) २५५३७२४/ २५
फॅक्स : २५५३७२५

(५) नाशिक : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र,
नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला
नवीन पंडित कॉलनी, नाशिक –४२२ ००२
✆ : (०२५३) २३१७०६३ फॅक्स : २५७६७५६

(६) पुणे : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र
शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह,
महापालिका शाळा क्र.५ (मुलांची),
६५४, सदाशिव पेठ हौदासमोर, कुमठेकर मार्ग
पुणे –४११ ०३०
✆ : (०२०) २४४५७९१४
फॅक्स : २४४९११०७

(७) कोल्हापूर : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र
शिवाजी विद्यापीठ परिसर पोस्ट ऑफीसजवळ
विद्यानगर,
कोल्हापूर – ४१६ ००४
✆ : (०२३१) २६०७०२२ फॅक्स : २६०७०२३

(८) नांदेड : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र
स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ क्रीडा इमारत
नांदेड – ४२१ ६०६
✆ : (०२४६२) २२९९४० / २८३०३८
फॅक्स : २२९९५०

४. अभ्यासकेंद्रे

शिक्षणक्रम : बी.कॉम. (सहकार व्यवस्थापन) पदवी (G40)

क्र.	अभ्यासकेंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्र	पत्ता	दूरध्वनी
१.	१२८६अ	राष्ट्रीय सहकारिता विकास तथा ग्रामीण प्रबंधन संस्था	बालाजी प्लॉट, गोपालप्रभा मंगलकार्यालयासमोर अमरावती – ४४४ ६०१	(०७२१) २५७८५६३
२.	११५३अ	नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ पिपल्स एज्युकेशन अँड ट्रेनिंग फॉर सोसायटीज अँड वर्कस्	द्वारा : श्री. बी. जे. काळे, कृष्णाऊ कीर्तीनगर, गोरक्षण रोड अकोला – ४४४ ००४	(०७२४) २४५९३९६
३.	२२५३अ	वसंतराव काळे पत्रकारिता व जनसंवाद महाविद्यालय	डॉ. गव्हाणे बिल्डिंग, के. एस. के. कॉलेज रोड, शिवाजीनगर बीड – ४३१ १२२	(०२४४२) २२०६२१
४.	६४५९अ	किसनविर महाविद्यालय	मु. पो. वाई, जि. सातारा	(०२१६७) २२०८४८
५.	७३७१अ	कोकण ॲग्रीकल्चर एज्युकेशन अँड रिसर्च इन्स्टिट्यूट	निवळी, ता. चिपळूण, जि. रत्नागिरी	(०२३५५) २३३११६ फॅक्स – २३३११७
६.	७३०२अ	वराडकर आर्टस् अँड बेलोसे कॉमर्स कॉलेज	मु. पो. दापोली, जि. रत्नागिरी	(०२३३८) २७११०४
७.	७११२१	महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर	कोल्हापूर – ४१६ ००३	(०२३१) २६५१८३०
८.	४६१२अ	दगडूजी देशमुख संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र	एम.एस.इ.बी. कार्यालय, ३ रा मजला डॉ. आंबेडकर चौक, आमगाव जि. गोंदिया – ४१० ९०२	९७६४०७९२६५

५. विशेष सूचना / संपर्कासाठी

(अ) अभ्यासकेंद्रासंबंधीच्या सूचना

०१. प्रवेशाची मुदत संपल्यानंतर संपर्कसत्रे केव्हा सुरू करण्यात येतील, त्यासंबंधी अभ्यासकेंद्रावर जाऊन वेळापत्रक पाहावे. ओळखपत्रावर अभ्यासकेंद्र प्रमुखांची स्वाक्षरी व शिक्का घ्यावा. अभ्यासकेंद्रात येताना व परीक्षेच्या वेळी ओळखपत्र असणे आवश्यक आहे.

०२. **मुदतीत प्रवेश घेणाऱ्यास अध्ययन साहित्य अभ्यासकेंद्रावर मिळेल.**

०३. विद्यापीठाशी आपण वेळोवेळी केलेला पत्रव्यवहार, फी भरल्याच्या पावत्या, बँकेतील चलन, इत्यादी कागदपत्रे जपून ठेवावीत. विद्यापीठ आपणास कायम नोंदणी क्रमांक (PRN = Permanent Registration Number) देते. प्रत्येक वेळेस पत्रव्यवहार करताना, अभ्याससाहित्य घेताना, परीक्षा देताना PRN लिहिणे आवश्यक आहे. PRN अभ्यासकेंद्रावरून मिळवावा.

०४. विद्यापीठाने स्थापन केलेल्या अभ्यासकेंद्राव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खाजगी संस्था किंवा शिकवणी वर्गांना (क्लास) विद्यापीठाची मान्यता नाही. अशा संस्थेत किंवा **'क्लास' मध्ये प्रवेश घेतल्यास किंवा जादा शुल्क भरल्यास विद्यापीठ जबाबदार असणार नाही.**

०५. अभ्यासकेंद्राशी सतत संपर्क ठेवणे आपल्या हिताचे आहे. पत्रव्यवहाराद्वारे आपणास माहिती न मिळाल्यास केंद्रावर माहिती मिळू शकेल.

०६. विद्यापीठाने केलेल्या नियोजनाप्रमाणेच वर्गचाचणी आणि अंतिम परीक्षा अभ्यासकेंद्रावर घेण्यात येतात, त्यात बदल केला जात नाही.

०७. विद्यापीठाकडून गृहपाठ अभ्यासकेंद्रामार्फत दिले जातील. ते केवळ अभ्यासाच्या सरावासाठी आहेत. त्यांची उत्तरे लिहून पाहा. काही अडचणी असल्यास संबंधित अभ्यासक्रमाच्या मार्गदर्शक–अध्यापकांकडून मार्गदर्शन घ्यावे.

०८. अभ्यासकेंद्रावर पुरेशी विद्यार्थी नोंदणी झाली नसल्यास विद्यार्थ्यांना जवळच्या केंद्रावर संपर्कसत्र व परीक्षेस वर्ग (Transfer) करण्यात येईल.

(इ) विद्यापीठाचे मुख्यालय

'ज्ञानगंगोत्री परिसर', गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२. दूरध्वनी क्र. (०२५३) २२३१७१४, २२३१७१५, २२३०२२७.

विद्यार्थ्यांना विद्यापीठाच्या नाशिक येथील कार्यालयात यावयाचे असेल तर अशोकस्तंभ बसस्टॉपवर सकाळी ९.३० व सायंकाळी ५.०० वाजता बसेस उपलब्ध आहेत. अशोकस्तंभ मध्यवर्ती बस (जुने सी.बी.एस.) स्थानकापासून जवळ आहे.

विद्यापीठ व विभागीय केंद्र यांच्या कार्यालयीन वेळा पुढीलप्रमाणे आहेत –

- सकाळी १०.०० ते सायंकाळी ५.४५
  (दुपारी १.३० ते २ सुटी)
- रविवार, प्रत्येक महिन्याचा पहिला व तिसरा शनिवार आणि शासकीय सुटीच्या दिवशी वरील कार्यालये बंद राहतील.

■ विशेष अडचणींबाबत संपर्क

१. **माहितीपुस्तिका, अभ्यासकेंद्र अडचणी :**
शिक्षणक्रम संयोजक, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा
दूरध्वनी : (०२५३) २२३१४७७
विभागीय संचालक, विभागीय केंद्र

२. **अभ्यासक्रम (विषय) यांतील अडचणी :**
संचालक, वाणिज्य व व्यवस्थापनशास्त्र विद्याशाखा
दूरध्वनी – (०२५३) २२३१४७७

३. **नोंदणी, नोंदणी क्रमांक, पत्ताबदल, केंद्रबदल :**
उपकुलसचिव, नोंदणी कक्ष
दूरध्वनी –(०२५३) २२३०११८

४. **परीक्षा, परीक्षा–अर्ज, परीक्षा क्रमांक , निकाल, पदवी प्रमाणपत्र, इत्यादी :**
उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष, युनिट १
दूरध्वनी – (०२५३) २२३०७१६

५. **अध्ययन–साहित्य, पुस्तके, कार्यपुस्तिका, ध्वनिफिती, चित्रफिती, ओळखपत्र, इत्यादी :**
भांडार अधिकारी, भांडार व जावक कक्ष
दूरध्वनी – (०२५३) २२३०१०७

६. **गृहपाठाबद्दल व स्थितीअभ्यासाबद्दल : माहितीसाठी**
प्रमुख, मूल्यमापन केंद्र
दूरध्वनी – (०२५३) २२३००७३

परिशिष्ट १ : नोंदणी प्रक्रिया प्रवाहदर्शिका

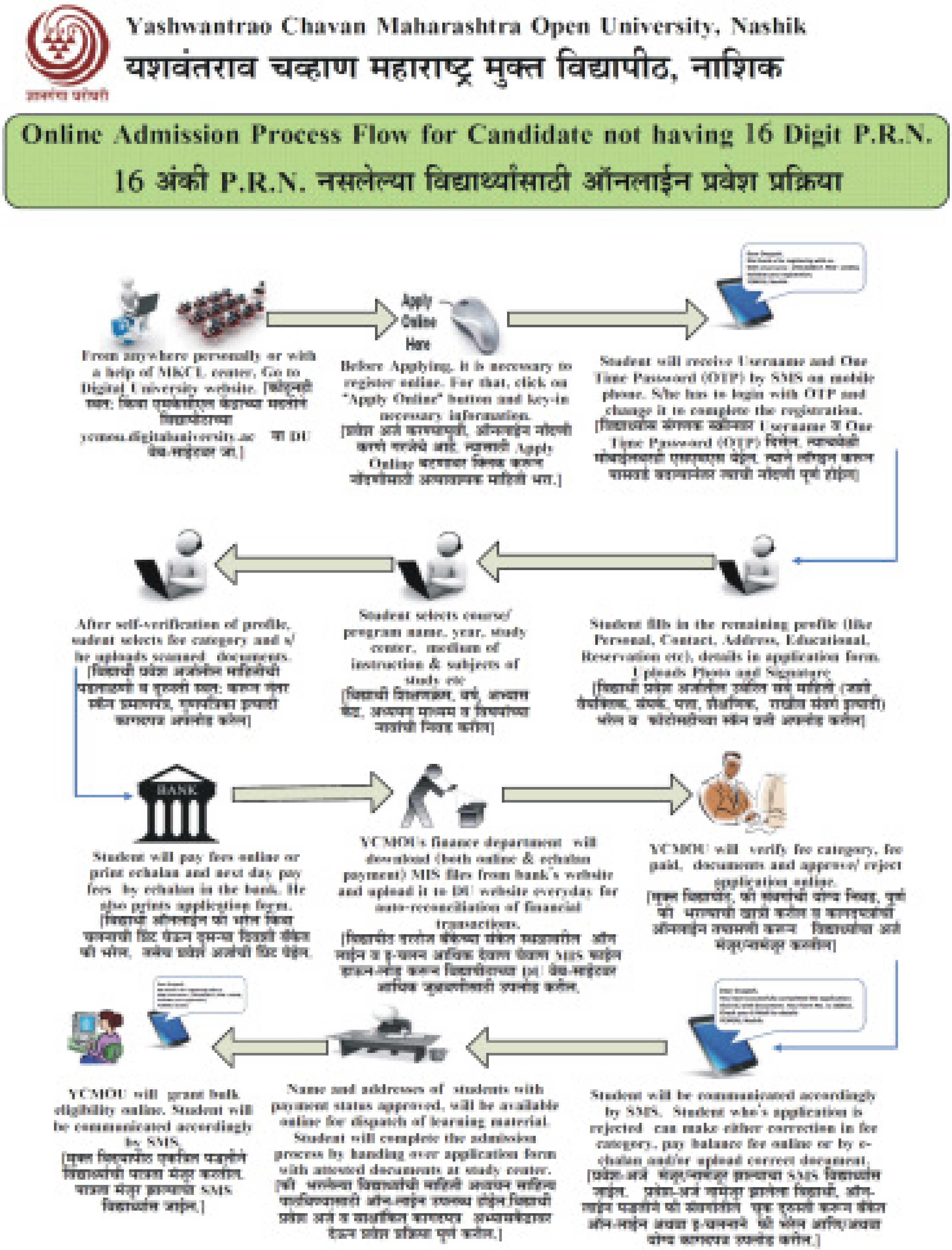

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

Online Admission Process Flow for Candidate who already have 16 Digit P.R.N.

ज्या विद्यार्थ्यांकडे 16 अंकी PRN आहे त्या विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन प्रवेश प्रक्रिया

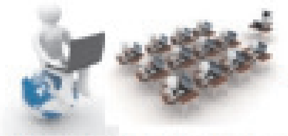

From anywhere personally or with a help of MKCL center, Go to Digital University website. [कोठूनही स्वत: किंवा एमकेसीएल केंद्राच्या मदतीने विद्यापीठाच्या ycmou.digitaluniversity.ac या DU वेब-साईटवर जा.]

For Admission to second/third year, Click on "Online Application AY2015-16 for students having 16 digit PRN" link. [द्वितीय/तृतीय वर्षाला ऑनलाईन प्रवेश घेण्यासाठी, स्क्रीनवर दिसणाऱ्या 3 पैकी "Online Application AY2015-16 for students having 16 digit PRN" या लिंकवर क्लिक करा]

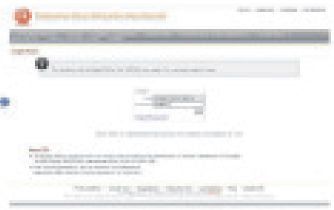

Login to your account. Use PRN as user ID and birth date as password. [PRN हा युझर आयडी व जन्म तारीख हा पासवर्ड म्हणून वापरून लॉगइन करा.]

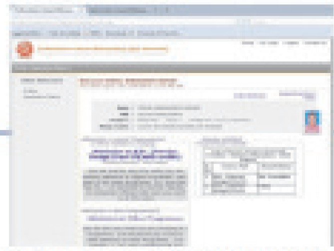

To apply for admission, Click on link, "Admission to Second/Third year". [द्वितीय/तृतीय वर्षाला ऑनलाईन प्रवेश घेण्यासाठी, संगणक स्क्रीन admission to Second/Third year या लिंकवर क्लिक करा.]

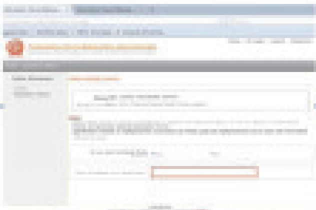

Student can change & select study center of choice, if S/he desires. [प्रस्तुत स्क्रीन वापरून, इच्छा असल्यास, विद्यार्थी सध्याचे अभ्यास केंद्र बदलू शकतो.]

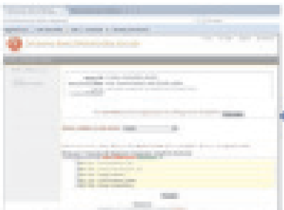

Select medium of instruction and subjects [अध्ययनाच्या भाषेची व विषयांची निवड येथे करा.]

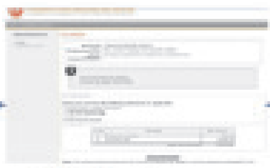

Select fee category and fee details [फी संबंधी योग्य पर्याय व तपशिलाची निवड येथे करा.]

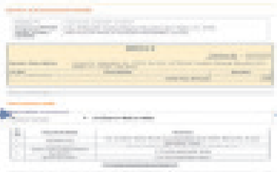

Select payment mode (online or echalan) [फी बँकेत भरण्याच्या पर्यायाची (डेबिट क्रेडीट कार्ड द्वारे ऑन-लाईन वा इ-चलनाने) निवड येथे करा.]

Pay admission fees online or Print eChalan and Pay Fees in bank next day. Print admission form. [ऑन-लाईन पद्धतीने अथवा चलनाची प्रिंट घेऊन बँकेत दुसऱ्या दिवशी फी भरा. प्रवेश अर्जाची प्रिंट घ्या.]

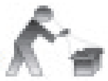

Everyday YCMOUs finance department will download (both online & echalan payment) MIS file from bank's website and upload it to DU website for auto-reconciliation of financial transactions. [विद्यापीठ दररोज बँकेच्या वेब-साईटवरील ऑनलाईन व इ-चलन आर्थिक देवाण घेवाण MIS फाईल डाऊन-लोड करून DU वेब-साईटवर आर्थिक जुळवणीसाठी उपलोड करील.]

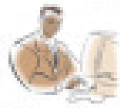

YCMOU will verify fee category, fee paid, documents and approve/reject application online. [मुक्त विद्यापीठ, फी संवर्गाची योग्य निवड, पूर्ण फी भरल्याची खात्री करील व कागदपत्रांची ऑनलाईन तपासणी करून विद्यार्थ्यांचा अर्ज मंजूर/नामंजूर करतील.]

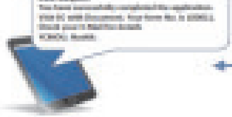

Student will be communicated accordingly by SMS. Student who's application is rejected can make correction either in fee category, pay balance fee online or by e-chalan and/or upload correct document. [प्रवेश-अर्ज मंजूर/नामंजूर झाल्याचा SMS विद्यार्थ्यास जाईल. प्रवेश-अर्ज नामंजूर झालेला विद्यार्थी, ऑन-लाईन पद्धतीने फी संवर्गातील चूक दुरुस्ती करून बँकेत ऑन-लाईन अथवा इ-चलनाने फी भरेल आणि/ अथवा योग्य कागदपत्र उपलोड करील.]

Student will get SMS when admission process is completed. S/he will submit application form with echalan copy to study center. Name and addresses of students with payment status approved, will be available online for dispatch of learning material. [प्रवेश-प्रक्रिया पूर्ण झाल्यावर विद्यार्थ्यास SMS येईल. विद्यार्थी इ-चलनासह प्रवेश अर्ज अभ्यासकेंद्रावर देईल. फी भरल्याची खात्री झालेल्या विद्यार्थ्यांची माहिती अध्ययन साहित्य पाठविण्यासाठी ऑन-लाईन उपलब्ध होईल.]

परिशिष्ट २ : उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा

उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा

हा करार विद्यार्थी किंवा उमेदवार आणि यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ (यचममुवि) यांच्यामध्ये, विद्यार्थी / उमेदवार याने 'Accept' ह्या बटनावर क्लिक केल्यामुळे आपोआप अस्तित्वात आलेला आणि दोन्ही पक्षांना मान्य, कबूल आणि वैध असलेला मानण्यात येईल.

या करारनाम्यात 'उमेदवार' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आला आहे की जो यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमात प्रवेश घेऊ इच्छितो आणि 'विद्यार्थी ' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आलेला आहे, ज्या व्यक्तीने यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमास विहित पद्धतीचा अवलंब करून प्रवेश घेतला आहे.

उमेदवार असे मान्य व कबूल करितो की,

१) त्याने माहितीपुस्तिका तसेच संगणक पडद्यावर उपलब्ध असलेल्या मजकुराचा, माहितीचा, सूचनांचा व्यवस्थित पद्धतीने अभ्यास केला आहे आणि त्यानुसार योग्य त्या कृती केल्या आहेत.

२) त्याने ही खात्री करून घेतलेली आहे की, त्याने निवडलेल्या शिक्षणक्रमास तो पात्र आहे आणि जर तो माहितीपुस्तिका आणि / किंवा संगणक पडद्यावर उपलब्ध माहितीप्रमाणे अपात्र ठरत असेल तर त्याचा प्रवेश ताबडतोब रद्द करण्यात येईल आणि त्याने विद्यापीठात भरलेले शुल्क त्यास आंशिक किंवा पूर्ण स्वरूपात परत मिळणार नाही.

३) त्याने त्यास अध्ययन साहित्य (पुस्तके) कोणत्या स्वरूपात (छापील पुस्तके, इ–बुक, मोबाईल ॲप, दृकश्राव्य फिती, ध्वनिफिती सीडीवर किंवा इंटरनेटवर उपलब्ध असलेला मजकूर) उपलब्ध होणार आहे याची माहिती माहितीपुस्तिकेच्या संबंधित भागातून मिळविली आहे. आणि सदर स्वरूपात अध्ययन साहित्य उपलब्ध होणार आहे याबाबत त्याचे कोणतेही आक्षेप नाहीत आणि तो यापुढे कधीही अध्ययन साहित्य माहितीपुस्तिकेत दिलेल्या स्वरूपापेक्षा वेगळ्या स्वरूपात मिळण्याची मागणी करणार नाही.

४) तो यचममुवि संदर्भातील कोणतीही तक्रार किंवा इतर कोणतेही निवेदन त्यास सादर करावयाचे असल्यास अशी तक्रार किंवा निवेदन तो यचममुविमार्फत उपलब्ध असलेल्या संगणकीय प्रणालीचा (युजर आयडीचा) वापर करून करेल. अशी तक्रार किंवा निवेदन तो तक्रार किंवा निवेदनाचे उद्‌भवणाऱ्या कारणांच्या दिनांकाच्या तीस दिवसांच्या आत संगणकीय प्रणालीचा वापर करूनच करेल.

५) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, विद्यापीठाला शिक्षणक्रम राबविण्याच्या नियमांमध्ये, धोरणांमध्ये, अध्ययन साहित्यामध्ये, पाठ्यक्रमात बदल करण्याचा अधिकार आहे आणि अशा नियमांमधील धोरणांमधील, अध्ययन साहित्यामधील, पाठ्यक्रमामधील बदल त्यास बंधनकारक असतील आणि याबाबत त्याची कोणतीही तक्रार असणार नाही.

६) तो शिक्षणक्रमाच्या कालावधीमध्ये विद्यापीठात नोंदविलेल्या त्याच्या भ्रमणध्वनी क्रमांकात बदल करणार नाही.

७) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, त्याने नोंदणीच्या वेळेस विद्यापीठात सादर केलेल्या माहितीत बदल करणे (फोटोग्राफ, भ्रमणध्वनी क्रमांक, जन्मतारीख, पत्ता, इत्यादीसाठी) योग्य ते शुल्क आकारण्याचे अधिकार विद्यापीठाने राखून ठेवले आहेत.

८) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, जर विद्यापीठास शासनाकडून (शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांसंदर्भात) त्याचे शुल्क प्राप्त झाले नाही तर अशा विद्यार्थ्यांना परीक्षा देण्यास मज्ज्ाव करण्यात येईल आणि जर परीक्षा दिलेली असेल तर त्याचा निकाल तेव्हापर्यंत राखून ठेवण्यात येईल जेव्हापर्यंत त्याचे शुल्क विद्यापीठास प्राप्त होत नाही.

९) त्यास याचीही कल्पना आहे की, त्याच्याकडून कोणतीही असत्य, अपुरी माहिती दिली गेल्यास त्याचा प्रवेश रद्द करण्यात येईल आणि जर त्यास पदवी किंवा पदविका निर्गमित करण्यात आलेल्या असतील तर अशा प्रकारे असत्य, अपूर्ण माहिती मिळाल्याचे सिद्ध झाल्यानंतर त्याची पदवी, पदविका रद्दबातल करण्यात येईल.

१०) तो विद्यापीठाचे संकेतस्थळ (ycmou.digitaluniversity.ac. OR ycmou.ac.in) येथे नियमितपणे भेट देईल आणि तेथे देण्यात आलेल्या शैक्षणिक किंवा प्रशासकीय स्वरूपाच्या सूचनांचे (उदाहरणार्थ, परीक्षा हॉलतिकीट डाऊनलोड करणे आणि त्याची छपाई करणे) काटेकोरपणे पालन करेल.

११) तो विद्यापीठाच्या शिक्षणक्रमाचा अभ्यास अपेक्षित असलेल्या परिश्रम, शिस्त, प्रामाणिकपणे करेल. तसेच आपले वर्तन विद्यापीठाचा सुयोग्य विद्यार्थ्याप्रमाणे करेल आणि अशी कोणतीही कृती करणार नाही की जी विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यास शोभणार नाही.

परिशिष्ट २ : Candidate/Student Agreement at the time of Admission

Candidate/Student Agreement at the time of Admission

This is an agreement between the student or candidate and the YCMOU which is entered into by virtue of the candidate for admission clicking on "ACCEPT" button on the online admission portal at the time of admission to a program using online admission process.

In this agreement the term "candidate" is used to mean the person who proposes to take admission to a program in YCMOU and the term "student" is used to mean a person who has been admitted to a program of the YCMOU after fulfilling all the conditions thereof.

The candidate undertakes that -

1. He has gone through the prospectus and the on-screen narrations or directions and has sincerely responded to the on-screen directions.
2. He has ensured that he is eligible to the program to which he proposes to take admission and that if it is found otherwise, (that is, if he is found not to be fulfilling the conditions of the eligibility at any time as per the rules mentioned in the prospectus or the on-line narrations) his admission will be summarily cancelled and the fees paid to the university will not be refunded in part or in full.
3. The information about the medium/mode of delivery of the Study Material (for example printed books, e-books, mobile app, audio/video material available on internet or through CD/DVD, etc) has been duly studied by me in the relevant pages of the prospectus and I have no objection to the said mode of delivery. He shall not make any demands on the methods or medium of delivery other than that mentioned in the prospectus.
4. He shall make any representations to the YCMOU by logging on as a student in respect of any activities of grievances within a period of thirty days from the date of cause of the grievances or by an email to the university at the designated e-mail address.
5. He understands that the University reserves right to make changes in the rules or syllabi or learning material or any other policy matter as a matter of urgency and that such changes in the rules, syllabi or policy matters shall be binding and applicable on him and that he shall not make objections to such changes.
6. He shall not change his mobile number as registered with the University during the time of admission to the program.
7. He understands that the University shall levy charges on changes in profiles of the student, including the photograph, mobile number, date of birth, etc.
8. He understands that in case the University does not receive the fees from the Government (in case of Scholarship or Free-ship candidates), the student may be barred from taking examinations and his results shall not be declared till such time that the fees have been received.
9. He understands that any incorrect or incomplete information given by him is liable to cancellation of his admission or withdrawal of degree or diploma awarded to him as and when the university gets to know of such supply of incomplete or incorrect information.
10. He shall visit the University's website (ycmou.digitaluniversity.ac and ycmou.ac.in) regularly and undertake necessary steps for academic and administrative purposes as expected from him including downloading of the examination hall ticket and printing the same.
11. He shall undertake the studies of the academic program with necessary industry, discipline and honesty and conduct himself with due dignity and shall do nothing which is unbecoming of a student of the YCMOU.

परिशिष्ट ३ : गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना नियमावली

१. **नाव :** या योजनेचे नाव गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना असे राहील.

२. **व्याप्ती :**

२.१ सदरची गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या एका वर्षापेक्षा अधिक कालावधीच्या सर्व शिक्षणक्रमांच्या विद्यार्थ्यांना लागू राहील.

२.२ अंध, अपंग, मूकबधिर, कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी संपूर्ण फी, मार्कांची सवलत व्यवस्थापन मंडळाने घेतलेल्या निर्णयान्वये देय राहील.

२.३ आर्थिक दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांसाठी सदर योजना लागू असेल.

३. **पात्रतेचे निकष :**

३.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी कुटुंबाच्या वार्षिक उत्पन्नाची कमाल मर्यादा रु. १,००,०००/- राहील.

३.२ तहसिलदाराचे मूळ उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र मागील वित्तीय वर्षाचे असावे.

३.३ सदर योजनेचा लाभ देताना संबंधित विद्यार्थी / विद्यार्थिनी मागील शैक्षणिक वर्षाच्या अंतिम परीक्षेत उत्तीर्ण असणे आवश्यक राहील.

३.४ गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेसाठी विद्यार्थ्याने मागील वर्षी योजनेचा लाभ घेतला असेल तर सदर विद्यार्थी सर्व विषयांत उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे.

३.५ सदर योजनेसाठी पात्र ठरलेल्या विद्यार्थी / विद्यार्थिनीने त्याला ज्या शैक्षणिक वर्षासाठी योजनेचा लाभ मंजूर करण्यात आला तो अभ्यासक्रम त्याने / तिने यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रातून पूर्ण करणे आवश्यक आहे. अभ्यासक्रमाचे वर्ष पूर्ण होण्यापूर्वी संबंधित विद्यार्थ्याचा प्रवेश कोणत्याही कारणास्तव रद्द झाल्यास विद्यापीठाने प्रदान केलेली रक्कम व प्रमाणपत्र विद्यापीठास परत करण्याची जबाबदारी संबंधित विद्यार्थी, अभ्यासकेंद्र व विभागीय केंद्र यांची राहील.

३.६ राज्य शासन / केंद्र शासन यांच्याकडे शिष्यवृत्ती मिळण्यासाठी अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ देय नाही.

३.७ रु. ३,०००/- पेक्षा कमी फी असलेल्या शिक्षणक्रमाकरिता ही योजना लागू नाही.

४. **योजनेची गुणांची निकष पद्धत :**

४.१	विद्यार्थी शहरी भागातील असल्यास	१ गुण
४.२	विद्यार्थी ग्रामीण भागातील असल्यास	२ गुण
४.३	विद्यार्थी अतिदुर्गम भागातील असल्यास	३ गुण
४.४	प्रकल्पग्रस्त असल्यास	२ गुण
४.५	खेळाडू असल्यास (विभागीय / राज्य पातळी)	४ गुण
४.६	उत्पन्न मर्यादा रु. ३५०००/- पर्यंत	३ गुण
४.७	उत्पन्न मर्यादा रु. ७००००/- पर्यंत	२ गुण
४.८	उत्पन्न मर्यादा रु. १,००,०००/- पर्यंत	१ गुण

५. **अनुज्ञेय रक्कम :** अनुज्ञेय रक्कम या योजनेसाठी निश्चित केलेल्या निकषांनुसार प्राप्त गुणांच्या आधारे व शिक्षणक्रम पातळीनिहाय ठरविलेल्या रकमेच्या आधारे निश्चित केली जाईल.

५.१ पदविका शिक्षणक्रम : रु. ३,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.२ पदवी शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.३ पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.४ पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम : रु. ७,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.५ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेकरिता अर्थसंकल्पातील अंदाजपत्रकीय तरतूद आरक्षण विभागातर्फे त्या-त्या शैक्षणिक वर्षात करण्यात येईल.

५.६ अनुज्ञेय रक्कम उदाहरण दाखल तक्ता :

अ.क्र.	किमान गुण	अनुज्ञेय रकमेचे प्रमाण %	डिप्लोमा	पदवी / पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा	पोस्ट ग्रॅज्युएट डिग्री
			रु. ३०००/-	रु. ५०००/-	रू. ७०००/-
१	०२	३०	रु. ९००	रु. १५००	२१००
२	३ ते ५	५०	रु. १५००	रु. २५००	३५००
३	६ च्या पुढे	१००	रु. ३०००	रु. ५०००	७०००

६ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेअंतर्गत मदत मिळण्यासाठी अर्ज सादर करण्याची पद्धत :

६.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेचा विहित नमुन्यातील अर्ज व आवश्यक सहपत्रे जोडून अभ्यासकेंद्राकडे दिलेल्या मुदतीत सादर करणे आवश्यक राहील.

६.२ विद्यार्थ्याने सादर केलेल्या विहित नमुन्यातील अर्जावर अभ्यासकेंद्र प्रमुख / संयोजक यांचा सही व शिक्का असणे बंधनकारक राहील.

६.३ अर्जातील प्रतिज्ञापत्रावर विद्यार्थ्यांची सही व राष्ट्रीयीकृत बँकेचा तपशील म्हणजे बँकेचे नाव, शाखा, खाते क्रमांक, आय एफ एस सी (IFSC) कोड या बाबी नोंदवणे आवश्यक आहे.

६.४ मागील वर्षी सदर योजनेचा लाभ घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मागील वर्षीच्या गुणपत्रिकेची झेरॉक्स प्रत जोडली आहे काय? ते मागील वर्षाच्या परीक्षेत उत्तीर्ण आहेत का? हे अभ्यासकेंद्र प्रमुखांनी पहावे.

६.५ अभ्यासकेंद्रप्रमुखांनी विद्यार्थ्यांकडून अर्ज निर्धारित मुदतीत भरून घेऊन विभागीय केंद्रांकडे सादर करावेत.

६.६ अभ्यासकेंद्राने विभागीय केंद्राकडे सादर केलेल्या अर्जाची छाननी वरील निकषांच्या आधारे विभागीय केंद्राने करावी. तसेच विद्यापीठाने दिलेल्या विहित नमुन्यातील माहिती Excel Sheet मध्ये Hard Copy/ Soft Copy तयार करावी.

६.७ शैक्षणिक वर्ष २०१४-१५ मध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना पूर्वीच्याच नियमाप्रमाणे गरीब विद्यार्थी साहाय्य प्रदान करण्यात येईल.

६.८ शैक्षणिक वर्ष २०१५-१६ पासून प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना नवीन नियमांच्या आधारे गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेची रक्कम प्रदान करण्यात येईल.

६.९ प्रत्येक शैक्षणिक वर्षात दिनांक १५ ऑक्टोबरपर्यंत अभ्यासकेंद्रांनी गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेचे अर्ज जमा करावेत व विभागीय केंद्रांनी दिनांक १५ नोव्हेंबरपर्यंत सदरचे अर्ज व तक्त्यातील माहिती उपकुलसचिव, आरक्षण कक्ष यांच्याकडे सादर करावी.

६.१० पात्र विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ मंजूर केल्याबाबतची अंतिम यादी जानेवारीमध्ये विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर जाहीर केली जाईल.

परिशिष्ट ४ : University Grants Commission Resolution (2004)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
बहादुरशाह जाफर मार्ग
नई दिल्ली–११० ००२
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

F1-52/2000(CPP-II) 5 MAY 2004

The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. **The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.**

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully

(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary

Encl. : As Above
Copy to :

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All Indian Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg, New Delhi -110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

परिशिष्ट ५ : G.R. of equivalency to 10th and 12th

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक व
राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांची
प्रमाणपत्रे शासनसेवेसाठी समकक्ष म्हणून विचारात घेण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : आरजीडी–१५११/प्र.क्र.८९/१३,
मंत्रालय, विस्तार इमारत, मुंबई–४०००३२
दिनांक : २० मे, २०११.

वाचा

१) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी–१३९८/प्र.क्र.६७/९८/१३, दिनांक १० डिसेंबर, १९९८.
२) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी–१३०५/प्र.क्र.२४/२००५/१३, दिनांक १२ डिसेंबर, २००६.

शासन निर्णय :

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक येथून प्राप्त केलेली शैक्षणिक अर्हता शासकीय सेवेतील नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना निर्गमित करण्याचे निदेश मा. महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधीकरण, मुंबई यांनी श्री. राजेंद्र घुणकीकर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन (मूळ अर्ज क्र. ६७०/२००८) वर दिले आहेत. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. ''ज्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमात १० वी/१२ वी (माध्यमिक/उच्च माध्यमिक) परीक्षा उत्तीर्ण असणे अशी किमान अर्हता विहित केलेली असेल त्या बाबतीत, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण नसलेला मात्र, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाची पूर्व परीक्षा उत्तीर्ण होऊन पदवी परीक्षेचे प्रथम वर्ष उत्तीर्ण झालेला **वा** यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठातून पदवी धारण केलेला उमेदवार पात्र समजण्यात यावा.''

२. बृहन्मुंबईतील लिपिक–टंकलेखक पदावरील नियुक्तीसाठी विहित करण्यात आलेल्या सेवाप्रवेश नियमातील २ (इ) मध्ये ''महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळाने नियंत्रित केलेली माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा आणि या परीक्षेस समकक्ष घोषित केलेल्या इतर परीक्षा अंतर्भूत असल्याचे नमूद केले आहे.'' तसेच, उमेदवारांकडे महाराष्ट्र राज्यातील अधिवास प्रमाणपत्र असणेही आवश्यक आहे. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थान, नवी दिल्ली या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण केलेल्या एका उमेदवाराने महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकारणाकडे दाखल केलेल्या प्रकरणात (मूळ अर्ज क्रमांक २०४/२०१०) राज्य शासनाने लवकरात लवकर निर्णय घ्यावा, असे आदेश दिले आहेत. केंद्र शासनाने कायद्यान्वये स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institution of Open Schooling, New Delhi) या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा (किमान ५ विषयांसह) उत्तीर्ण केलेल्या उमेदवारांना शालेय शिक्षण विभागाने अकरावी प्रवेशासाठी पात्र ठरविले आहे. मात्र, शासन सेवेतील नियुक्तीसंदर्भात समकक्षतेबाबत कोणतेही आदेश नाहीत. केंद्रिय मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाने सर्व राज्यांना, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institute of Open Schooling, New Delhi) यांच्याकडून दिली जाणारी प्रमाणपत्रे उच्च शिक्षण व नोकरीसाठी (Employment) ग्राह्य (समकक्ष) धरण्याबाबत कळविले आहे. ही बाब विचारात घेऊन, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांच्यामार्फत माध्यमिक शालांत परीक्षेबाबत दिलेले प्रमाणपत्र, माध्यमिक शालांत परीक्षा अशी अर्हता असलेल्या पदांवर नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याची बाब देखील शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

''राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्था, नवी दिल्ली यांची (मराठी व इंग्रजीसह किमान ५ विषयांसह) शालांत परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या व सदर प्रमाणपत्र (Secondary School Examination Certificate) धारण करणाऱ्या उमेदवारांनी, राज्य शासन सेवेमध्ये ज्या ज्या ठिकाणी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण अशी अर्हता विहित केली असेल त्या त्या ठिकाणी शासन सेवेसाठी शालांत परीक्षा समकक्ष पात्रता आपोआप धारण केली आहे असे समजण्यात यावे.''

३. त्यानुसार, सर्व नियुक्ती प्राधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. हे आदेश या आदेशाच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येतील.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०११०५२०१३५१०४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(बा. वि. निकम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट ६ : एका पेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश

DISTANCE EDUCATION COUNCIL
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY

15983–16229

F.No.DEC/Notification/40.5.1.5/2012
Dated:01.11.2012

NOTIFICATION

Sub: Policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations - regarding.

The Distance Education Council in its 40th meeting held on 08.06.2012 has decided on the policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations. Two degree programmes cannot be allowed to be pursued simultaneously. However, a student can pursue two programmes simultaneously through distance or combination of distance and regular modes from the same or different University(ies)/ Institution(s) in various combinations, *viz.,*

1. One Degree and one Diploma/Post Graduate Diploma/Certificate
2. One Post Graduate Diploma and one Diploma/Certificate
3. One Diploma and one Certificate
4. Two Post Graduate Diplomas
5. Two Diplomas
6. Two Certificates

This is for information and adherence by all concerned.

(DIRECTOR)

To

VCs of all SOUs/ Heads of DEIs

3. **The Registrar**
YCMOU
Dnynagangotri, Near Gangapur Dam
Nashik-422 222,
MAHARASHTRA

Appendix - 7 : **G.R. of Equivalency and Approval of State Govt. of Maharashtra for Degree's and Diploma's of Open Universities**

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. **त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.**

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) **दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर – 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधिमान्य (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील'**

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे

राज्य सेवेतील पदासांठी पदवी/पदविकास मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३,मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांमध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, **राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.**

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/९१४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छेद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

दा. र. राणे

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

(१) राज्यपालांचे सचिव
(२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
(३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
(४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
(५) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, मुंबई
(६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
(७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
(८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
(९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
(१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
(११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
(१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
(१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
(१४) निवड नस्ती

वाचा : महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णय क्रमांक आर.जी.डी. १३९४/प्र.क्र.२१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.

Appendix - 8 : Letter of Recognition form UGC

APPENDIX 1

APPENDIX 1.1 : LETTER OF RECOGNITION FROM UGC

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADUR SHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002.

NO. F.5-15/89 (OPP-I) December, 1992

The Secretary
Govt. of Maharashtra
Higher and Technical
Education and Employment Deptt.
Mantralaya Annexe
Bombay- 400032

Sub : Recognition of Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik for Central assistance under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

Sir,

With reference to the correspondence resting with your letter No. MOJ/ 63003 (241/92) UNI dated 11th November, 1992 on the above subject, I am to say that the University Grants Commission has agreed to declare the Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Nashik established under Maharashtra State Act No. XX of 1989, fit to receive Central assistance for all purposes including Institutional development in terms of the rules framed under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

The receipt of the letter may please be acknowledged.

Yours faithfully,

Sd/xxx
(I J GUPTA)
JOINT SECRETARY

Copy to: -

1. The Vice – Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422005.
2. Secretary to the Govt. of India, Ministry of Human Resource Development (Deptt. of Education) New Delhi.
3. The Registrar, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi- 110068.
4. The Secretary, Association of Indian Universities, 16, Kotla Marg, New Delhi- 110002.
5. *Desk Officer (Meeting) / S.O.FD-III/S.O.SU-II/S.S.O.-I, Stat, U.G.C. New Delhi.*
6. All Officers /Sections, UGC New Delhi.

Sd/-
(D. D. Mehta)
SECTION OFFICER

परिशिष्ट ९ : विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना

■ विद्यार्थी सहायता

अल्प उत्पन्न गटातल्या हुशार विद्यार्थ्यांसाठी विद्यार्थी साहाय्य योजना विद्यापीठातर्फे राबविली जाते. त्यासाठी विद्यापीठाने १५ लाखांची तरतूद केली आहे. या योजनेखाली आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमासाठी असलेल्या शुल्कात सवलत देण्यात येते. त्यासाठी विद्यापीठाने विहित नमुना विकसित केला असून योग्य पात्रताधारक विद्यार्थ्यांना प्रवेश शुल्कात सवलत देण्यात येते.

■ विद्यार्थी कल्याण योजना

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी दरवर्षी क्रीडा व युवक महोत्सवांचे आयोजन करण्यात येते. तसेच विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धाही घेण्यात येत असते.

■ क्रीडा महोत्सव

विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना खेळाचे मैदान मिळावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व विद्यापीठ पातळीवर क्रीडा स्पर्धा सुरू केल्या आहेत. यातून खेळाडूंना राज्य व राष्ट्रीय स्तरावरील क्रीडा स्पर्धेत भाग घेता येतो. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या आंतरविद्यापीठीय अश्वमेध व ए. आय. यू. च्या क्रीडास्पर्धेतही खेळाडूंना भाग घेता येतो.

■ युवक महोत्सव

विद्यापीठाच्या कलावंत विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कलागुणांचे प्रदर्शन करता यावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व केंद्रीय स्तरावर युवक महोत्सव सुरू केला आहे. यात वक्तृत्व स्पर्धा, एकांकिका, नृत्य संगीत, गायन यांसारख्या स्पर्धा घेण्यात येतात. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या इंद्रधनुष्य व ए.आय.यू. (भारतीय विद्यापीठ संघ) यांच्यातर्फे घेण्यात येणाऱ्या राष्ट्रीय युवक महोत्सवात कलावंत विद्यार्थ्यांना सहभाग घेता येतो.

■ आविष्कार

विद्यापीठ स्तरावरील विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी मा. राज्यपाल यांच्या कार्यालयातर्फे दरवर्षी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धा घेण्यात येते. या आंतरविद्यापीठीय संशोधन महोत्सवातही मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना भाग घेता येतो.

■ संवाद पत्रिका

राज्यभर पसरलेल्या मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांशी संपर्क साधण्यासाठी मुक्त विद्यापीठ संवादपत्रिका हे मासिक प्रकाशित केले जाते. विद्यार्थ्यांना उपयुक्त माहिती लेख, सूचना यांचा यात समावेश असतो. अध्ययनार्थ्यांमधील अभ्यासाची प्रेरणा व दूरशिक्षणाबाबत जागरूकता वाढविण्याचे कार्य ही पत्रिका करत असते. सदर संवाद पत्रिका वेबसाईटवर वाचण्यासाठी उपलब्ध असेल.

■ आभासी वर्ग

विद्यार्थ्यांना उपग्रहाच्या माध्यमातून शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून विद्यापीठाने अहमदाबाद येथील भारत सरकारच्या भारतीय अंतरिक्ष अनुसंधान संघटन (इस्रो) या संस्थेच्या मदतीने एज्युसॅट या उपग्रह वाहिनीद्वारा (सॅटेलाईट चॅनल) दूरशिक्षणाचा प्रकल्प सुरू केला आहे. या प्रकल्पांतर्गत राज्यात एकूण ४० व्हर्च्युअल लर्निंग सेंटर कार्यान्वित केलेली आहेत. याद्वारे थेट संपर्कसत्रे घेण्यात येतात.

■ राष्ट्रीय सेवा योजना

पारंपरिक विद्यापीठांप्रमाणेच मुक्त विद्यापीठाच्या १५०० विद्यार्थ्यांसाठी राष्ट्रीय सेवा योजना सुरू करण्यात आली आहे.

खालील संवर्गातील विद्यार्थ्यांना शुल्कात सवलत दिली जाते.

(१) अंध, अपंग, मूक-बधिर, कर्णबधिर विद्यार्थी (पाहा परिशिष्ट ३)

(२) विद्यापीठातील नियमित वेतनश्रेणीत कार्यरत सेवक व त्यांचे परिवारजन (स्वतः, पत्नी/पती, दोन पेक्षा अधिक नाही इतके अवलंबून असलेले अपत्य)

(३) मागासवर्गीय (शासनाच्या नियमाच्या अधीन) विद्यार्थी.

वरील संवर्गातील उमेदवारांनी संपूर्ण शिक्षणक्रम शुल्क भरून प्रवेश घ्यावा. त्यानंतर विद्यापीठ / शासनाच्या नियमाप्रमाणे शुल्क सवलतीची प्रक्रिया पूर्ण करावी. विद्यापीठ / शासनाच्या नियमाप्रमाणे शुल्काचा परतावा संबंधितांना देण्यात येईल.

परिशिष्ट १० : आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचा आदेश

आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था
महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे कार्यालय

क्र. एडीएम/२-ए/सेक्शन – ७४ (१) १९९६
दि. ६ ऑगस्ट १९९६

आदेश

ज्याअर्थी, महाराष्ट्रात सुरू असलेल्या दशकात सहकारी संस्थांच्या संख्येत व त्यांच्या व्यवहारात लक्षणीय वाढ झालेली आहे. त्यामुळे सहकारी संस्थांचे व्यवस्थापन हे गुंतागुंतीचे व आव्हानात्मक झालेले आहे आणि ज्याअर्थी, यापुढे सहकारी संस्थांना मुक्त आर्थिक व्यवस्थेत बाजारपेठीय स्पर्धेला सामोरे जावे लागणार आहे, त्यामुळे सहकारी संस्था अधिनियम या व्यावसायिक व्यवस्थापनाच्या तत्त्वानुसार चालविणे अपरिहार्य झाले आहे. तसेच सहकारी संस्थांचे व्यवस्थापन कार्यक्षम व प्रगतीपथावर चालविण्यासाठी सहकारी संस्थांमध्ये काम करणारे मुख्य कार्यकारी अधिकारी आणि इतर अधिकारी व्यावसायिकदृष्ट्या आणि उच्च शैक्षणिक अर्हता प्राप्त करणारे असणे आवश्यक आहे, आणि

ज्याअर्थी, या कार्यालयाने दिनांक २९-२-१९८८ व ६-९-१९८८ च्या आदेशान्वये महाराष्ट्र सहकारी संस्था १९६० चे कलम ७४(१) अन्वये सहकारी संस्थांच्या अधिकाऱ्यांनी धारण करावयाची शैक्षणिक अर्हता विहित केली होती. या संदर्भात महाराष्ट्र प्रदेश सहकारी बँक कर्मचारी महासंघ, नागपूर, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक, मुंबई आणि महाराष्ट्र राज्य सहकारी कृषि व ग्रामीण विकास बँक, मुंबई यांनी व त्यांच्या काही अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी शासनाकडे या कार्यालयाकडे निवेदने दाखल केलेली आहेत. या सर्व निवेदनांमध्ये या कार्यालयाने दिनांक २९-२-१९८८ व ६-९-१९८८ अन्वये विहित केलेल्या शैक्षणिक अर्हतेचा पुनर्विचार करण्याची मागणी केलेली आहे, आणि

ज्याअर्थी, कार्यालयाने दिनांक २९-२-१९८८ व ६-९-१९८८ रोजी जारी केलेल्या आदेशासंबंधी संबंधितांशी सविस्तर चर्चा होऊन सदर आदेशाच्या अंमलबजावणीमध्ये येणाऱ्या अडचणींचा आढावा घेण्यात आला. त्यानुसार सदर आदेशांमध्ये फेरबदल करणे आवश्यक असल्याची माझी खात्री झाली आहे.

त्याअर्थी, कार्यालयाने दिनांक २९-२-१९८८ व ६-९-१९८८ अन्वये जारी केलेल्या आदेशातील अटी व शर्तीमध्ये तसेच सहकारी संस्थांच्या अधिकाऱ्यांना आवश्यक असणाऱ्या अर्हता संबंधी फेरबदल करण्यात येत आहेत आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७४(१) अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करून सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, सहकारी संस्थांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, वित्त अधिकारी, व्यवस्थापक, सचिव, लेखापाल यांच्या नेमणुकीसाठी शैक्षणिक अर्हता खाली नमूद केलेल्या शर्ती व अटीस अधीन राहून सोबत जोडलेल्या प्रपत्र 'अ' मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे विहित करीत आहे.

(१) तांत्रिक पदांसाठी व परसेवेतील पदांसाठी विहित केलेली शैक्षणिक अर्हता लागू राहणार नाही. तांत्रिक पदांसाठी संबंधित संस्था त्यांच्या सेवा नियमांमध्ये पात्रतेसंबंधी ज्या तरतूदी असतील त्याप्रमाणे अधिकाऱ्यांच्या नेमणूका व पदोन्नती करू शकतील.

(२) सहकारी संस्थेच्या अधिकाऱ्यांना तत्त्वांचे व कायद्याचे ज्ञान असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे सहकारी क्षेत्रातील अधिकाऱ्यांची मूळ शैक्षणिक पात्रता वेगवेगळी असली तरी, त्यांनी (एच.डी.सी.एम., डी.सी.बी., जी.डी.सी. अँड ए. आणि डी.सी.एम.) यापैकी कोणतीही एक पदविका धारण करणे आवश्यक आहे. मात्र सहकारातील पदविकेची आवश्यकता प्रथम नेमणुकीच्या वेळी लागू राहणार नाही. कारण या पदविका सहकारी संस्थांच्या सेवेत नेमणूक झाल्यानंतरच मिळविता येतात. सरळ भरतीने नेमण्यात येणाऱ्या अधिकाऱ्यांना प्रपत्र 'अ' मध्ये दर्शविलेली सहकारातील पदविका सोडून इतर पात्रता किमान अर्हता म्हणून लागू राहतील. मात्र असे अधिकारी संस्थेच्या सेवेत रूजू झाल्यानंतर त्यांनी ५ वर्षात सहकारातील पदविकेसंबंधी पात्रता धारण करणे बंधनकारक राहील.

(३) सेवा ज्येष्ठतेप्रमाणे पदांकरिता आवश्यक असलेली किमान पात्रता अधिकारी धारण करीत असल्यास पदोन्नती देताना त्यांनी पाच वर्षात सहकाराची पदविका संपादन करणे आवश्यक आहे. जर या मुदतीत संबंधिताने सहकारी पदविका संपादन केली नाही, तर अशा अधिकाऱ्यांना पुढील पदोन्नतीसाठी अपात्र ठरवणेत यावे. सदर अट संबंधित अधिकारी ४५ वर्षे वयाचे झाले तरी शिथिल करण्यात येऊ नये.

(४) इतर प्रकरणात कर्मचारी ४५ वर्षे वयाचे असल्यास या आदेशात विहित केलेल्या शैक्षणिक अर्हतेची अट लागू राहणार नाही.

(५) या कार्यालयाने जारी केलेल्या दिनांक २९-२-१९८८ च्या आदेशाप्रमाणे अर्हता नसणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी सदरची अर्हता मिळविण्यासाठी पदोन्नती नंतर ३ वर्षे सवलत या कार्यालयाच्या आदेश दिनांक ६-९-१९८८ अन्वये दिलेली आहे. या संदर्भात निर्माण झालेल्या समस्या विचारात घेऊन या आदेशाच्या तारखेपासून पुढील ५ वर्षात विहित केलेली सहकारातील शैक्षणिक अर्हता संबंधितांनी प्राप्त करण्याची सवलत देण्यात येत आहे.

(६) सहकारी संस्थांनी त्यांच्या अधिकाऱ्यांच्या एच.डी.सी.एम., डी.सी.बी.एम. व डी.सी.बी. या पदविकेच्या प्रशिक्षणासाठी सेवाजेष्ठतेप्रमाणे पाठवावे.

(७) सेवा नियमासंबंधी मूळ करारात बदल होत असल्यामुळे मुंबई औद्योगिक संबंध कायद्यातील तरतूदीप्रमाणे अशा बदलाची नोटीस देण्याची संबंधीत संस्थेने कार्यवाही करावी.

सही
सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे – ४११ ००१

प्रपत्र – अ

(या कार्यालयाचे आदेश क्र. ए.डी.एम./२-/सेक्शन७४(१) दिनांक ६-८-१९९६)

सहकारी संस्था आणि त्यातील पदे

संस्थेचा प्रकार व अधिकाऱ्याचे नाव	शैक्षणिक अर्हता
(०१) शिखर सहकारी संस्था आणि विभागीय शिखर संस्था	
(अ) मुख्य कार्यकारी अधिकारी	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकोटंट/चार्टर्ड अकोटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी/व्यवस्थापक/सचिव	मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी किंवा एम.बी.ए./ कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम. / डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी. अँड ए.
(०२) राज्य सहकारी बँक	
(अ) कार्यकारी संचालक	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. /कॉस्ट अकौंटंट/चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम. / डी.सी.बी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.एम. / जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) सरव्यवस्थापक/ उप सरव्यवस्थापक/ अधिकारी श्रेणी – १ व्यवस्थापक / मुख्य अधिकारी/कनिष्ठ श्रेणी अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.एम/जी.डी.सी. अँड ए.
(क) इतर अधिकारी / द्वितीय श्रेणी अधिकारी / कनिष्ठ श्रेणी अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(०३) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक	
(अ) व्यवस्थापकीय संचालक / मुख्य कार्यकारी अधिकारी / सरव्यवस्थापक / उपसरव्यवस्थापक/ व्यवस्थापक / उपव्यवस्थापक	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी / सचिव / लेखाधिकारी / अधिकारी श्रेणी – १	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी.अँड ए.
(क) इतर अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(०४) महाराष्ट्र राज्य सहकारी कृषि ग्रामीण बहुउद्देशीय विकास बँक	
(अ) व्यवस्थापकीय संचालक / सरव्यवस्थापक	मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी. अँड ए.

(ब) व्यवस्थापक / उपव्यवस्थापक / वरिष्ठ अधिकारी / विभागीय अधिकारी / अधिकारी संवर्ग -४/ सहायक विभागीय अधिकारी / जिल्हा शाखा व्यवस्थापक / प्रथम श्रेणी अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पहिल्या वर्गाची पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम. / डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(०५) नागरी सहकारी बँका (रुपये ५० कोटींवरील ठेवी असणारे)	
(अ) व्यवस्थापकीय संचालक/कार्यकारी संचालक/ मुख्य कार्यकारी अधिकारी / सर व्यवस्थापक / व्यवस्थापक	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी / लेखाधिकारी / अधिकारी श्रेणी -१	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट / चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम. / डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी.अँड ए.
(क) इतर अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(०६) नागरी सहकारी बँका (रुपये ५० कोटींच्या आतील ठेवी असणारे)	
(अ) व्यवस्थापकीय संचालक/कार्यकारी संचालक / मुख्य कार्यकारी अधिकारी / सर व्यवस्थापक / व्यवस्थापक	विद्यापीठाची पहिल्या वर्गातील पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी / लेखाधिकारी / अधिकारी श्रेणी - १	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पद किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(क) इतर अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.
(०७) सहकारी साखर कारखाने	
(अ) व्यवस्थापकीय संचालक/कार्यकारी संचालक	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./कॉस्ट अकौंटंट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी / व्यवस्थापक / सचिव/ लेखाधिकारी / अधिकारी श्रेणी - १	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट / चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम. / डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी.अँड ए.
(क) इतर अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.

(०८) सहकारी सूत गिरण्या

(अ) व्यवस्थापकीय संचालक/कार्यकारी संचालक	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए./ डी.सी.एम./ कॉस्ट अकौंट्ट/ चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./ जी.डी.सी.अँड ए.
(ब) वित्त अधिकारी / व्यवस्थापक / सचिव/ लेखाधिकारी / अधिकारी श्रेणी – १	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट / चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम. / डी.सी.बी./ डी.सी.एम./जी.डी.सी.अँड ए.
(क) इतर अधिकारी	विद्यापीठाची पदाशी संबंधित विषयातील पदवी आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.बी.एम./डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.

(०९) घाऊक ग्राहक भांडारे

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी किंवा एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम. / डी.सी.बी.एम./डी.सी.बी./ डी.सी.एम./जी.डी.सी. अँड ए.

(१०) प्राथमिक ग्राहक भांडारे

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

(११) प्राथमिक पणन संस्था

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	विद्यापीठाची पदवी

(१२) प्राथमिक कृषि पतसंस्था

व्यवस्थापक / सचिव	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

(१३) कृषि प्रक्रिया सहकारी संस्था

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

(१४) औद्योगिक उत्पादक संस्था

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

(१५) मजूर सहकारी संस्था

व्यवस्थापक / सचिव	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

(१६) नागरी सहकारी पतसंस्था (रु. ५० लाखांवरील ठेवी असणाऱ्या)

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	विद्यापीठाची पदव्युत्तर पदवी आणि एम.बी.ए. / कॉस्ट अकौंटंट / चार्टर्ड अकौंटंट आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी. अँड ए.

(१७) नागरी सहकारी पतसंस्था (रु. ५० लाखांच्या आतील ठेवी असणाऱ्या)

व्यवस्थापक / सचिव	विद्यापीठाची पदवी आणि एच.डी.सी.एम./ डी.सी.बी.एम./ डी.सी.बी./ डी.सी.एम./ जी.डी.सी. अँड ए.

(१८) पगारदार नोकरांच्या पतसंस्था

सरव्यवस्थापक / व्यवस्थापक / सचिव	विद्यापीठाची पदवी

(१९) प्राथमिक हातमाग/यंत्रमाग सहकारी संस्था

सचिव	एस.एस.सी. आणि विणकर प्रशिक्षण वर्गाचा दाखला किंवा डी.सी.एम.

(२०) सहकारी गृहनिर्माण संस्था

सचिव	एस.एस.सी.

(२१) पाणी पुरवठा संस्था

व्यवस्थापक / सचिव	पाणी पुरवठा संस्थेच्या सचिव पदाचा प्रशिक्षणाचा दाखला किंवा एस.एस.सी.

(२२) आदिवासी सहकारी संस्था

व्यवस्थापक / सचिव / अकौंटंट / इतर अधिकारी	आदिवासी सहकारी संस्थांचे व्यवस्थापन या विषयाच्या प्रशिक्षणाची पदवी किंवा एस.एस.सी.

(२३) जंगल कामगार सहकारी संस्था

व्यवस्थापक / अकौंटंट / मुकादम	एस.एस.सी. आणि डी.सी.एम.

टीप : (१) एच.डी.सी.एम. – हायर डिप्लोमा इन को–ऑपरेटिव्ह मॅनेजमेंट. (२) डी.सी.बी.एम. – डिप्लोमा इन को–ऑपरेशन अँड बिझेनस मॅनेजमेंट. (३) डी.सी.बी. – डिप्लोमा इन को–ऑपरेटिव्ह बँकिंग, (४) डी.सी.एम. – डिप्लोमा इन को–ऑपरेटिव्ह मॅनेजमेंट, (५) जी.डी.सी. अँड ए. – गव्हर्नमेंट डिप्लोमा इन को–ऑपरेटिव्ह अँड अकौंटन्सी